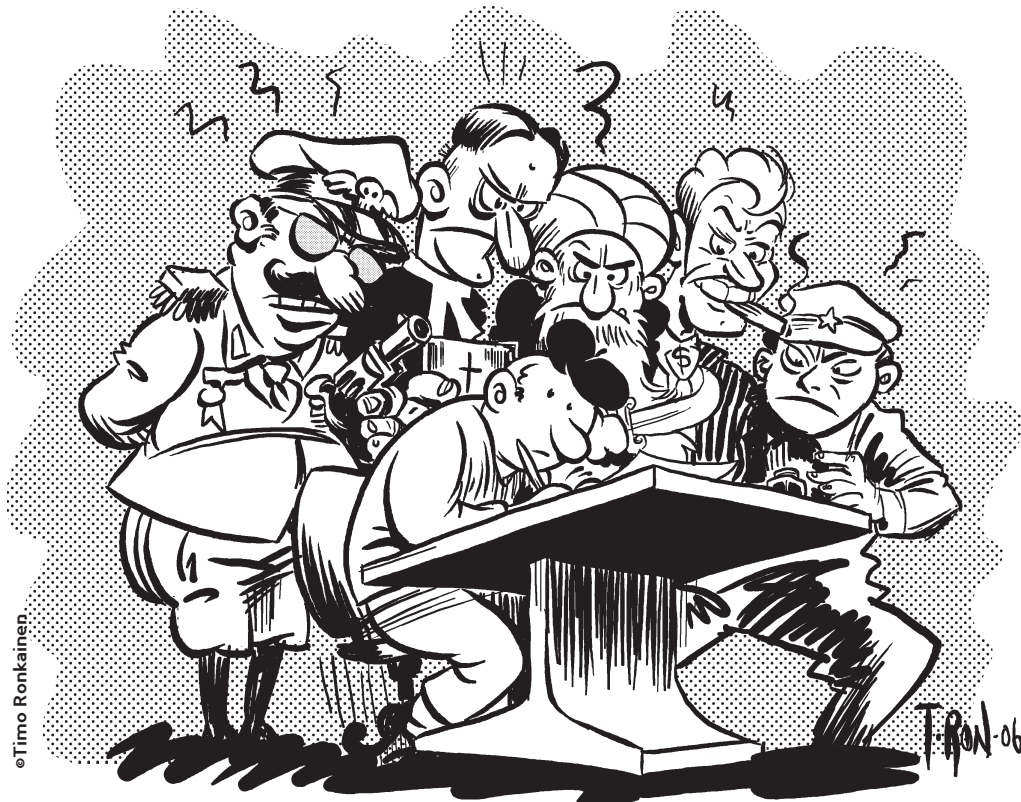

Pila- ja sarjakuvapiirtäjät tuomiolla kautta aikain

Timo Ronkainen

Larry Feign piirsi suosittua ja poliittista *The World of Lily Wong* strippisarjakuvaa hong-kongilaiseen *The South China Morning Post* -sanomalehteen. Maaliskuussa 1995 hän pilaili sarjassaan, kuinka sarjakuvapiirtäjä voisi joutua teloitettavaksi pian kommunistisen Kiinan hallintaan joutuvassa Hong Kongissa. Lehti antoi potkut piirtäjälleen. Feign oli hermostuttanut lehden toimistusta jo pidempään ja sarjan strippejä oli usein jätetty julkaisematta. Kiinan hallitusta ei muun muassa saanut arvostella etenkin sanoilla totalitaristinen, korruptoitunut tai takapajuinen.

Helmikuussa 2006 Ville Ranta piirsi pohjoissuomalaisen *Kaltio*-lehden

nettisivuille poliittisen kolumnin sarjakuvan muodossa. Muhammed, pelko ja sananvapaus -sarjakuva kommentoi tanskalaislehti *Jyllands-Posten*in julkaisemista Muhammed-pilakuvista syntyneitä islamistien mellakointia sekä siitä herännyttä maailmanlaajuista polemiikkia sananvapaudesta, lehdistön vastuusta ja Suomen hallituksen toimista. Lehti antoi potkut päätoimittajalleen.

Pyhät ja pilan kuvat

Tanskan pilakuvajupakan taustoja harva enää muisti, jos tiesikään. *Jyllands-Posten* julkaisi pilapiirroksia ja niihin liittyvän tekstin jo syyskuussa 2005. Piirroksia oli pyydetty tanskalaispiirtäjiltä kommenttina kirjailija Kaare Bluitkenin

kohtaamiin vaikeuksiin. Hän oli valmistelemaan lasten tietokirjaa profeetta Muhammedin elämästä ja etsi sille kuvittajaa. Sellaista ei kuitenkaan tuntunut löytyvän. Useat kuvittajaehdokkaat kieltäytyivät, peläten henkeään mahdollisesti uhattavan, sillä useimmat Islamilaiset suuntaukset kieltävät profeetta Muhammedin kuvallisen esittämisen kokonaan, tai ainakaan hänen kasvojaan ei saisi näyttää. Lopulta kirjan kuvittajaksi löydetty taitelija lupautui tehtävään, jos hänen nimeään ei kirjassa mainittaisi.

*Jyllands-Posten*in piirroksia tulivat muslimimaiden parissa esille vasta tämän vuoden puolella. On väitetty, että niitä käytettiin vain poliittisena aseena islamilaisissa maissa ja että ne olisivat olleet vain lopullinen korsi kamelin selkään. Poliitik-

kaa kuvat olivat myös Tanskassa, vaikka itse piirtäjät olisivatkin kuvitelleet olevansa yksinomaan sanavapauden asialla. Jyllands-Posten on tunnetusti oikeistolainen lehti, joka kannattaa tiukkaa paikallispoliittikkaa.

Kurt Westergaard piirsi Jyllands-Postenille sen kuvista ehkä tunnetuimman, jossa Muhammadin turbaani on pommin muotoinen. Hänen mukaansa tarkoituksena ei kuitenkaan ollut provosointi. Piirtäjä piti innoituksenaan ”terrorismia – joka saa henkiset aseensa islamista”. Tappouhkausten vuoksi Westergaard piilottelee tuntemattomassa paikassa, ja Tanskan salainen palvelu suojelee häntä. Westergaardin päästä on luvattu miljoonan dollarin palkkio.

Kaikissa tapauksissa muslimien piirissä syntynyttä ärtymystä on perusteltu profeetan kasvojen näyttämällä. Olisiko Ville Ranta selvinnyt jättämällä profeetan kasvot kokonaan esittämättä? Tai jättämällä Muhammedin tyystin ruudun ulkopuolelle?

Tiukimman tulkinnan mukaan kuvakielto koskee myös valokuvaamista. Korraani kieltää kuitenkin vain Jumalan kuvien teon ja kuvakielto perustuikin perimätietoon. Täytyy muistaa ettei islam kaikissa ilmenemismuodoissaan ole täysin kuvakielteen. Keskiaikaiset kirjankuvitukset esimerkiksi Persiasta näyttävät profeetan kasvoineen, partoineen päivineen. Vapaamielisemmissä muslimivaltioissa ei profeetakaan kuvaamista ole pidetty välttämättä pahana. Iranin shiialaisilla on nykyisinkin kodeissa painokuvia, jotka esittävät Muhammedia.

Näyttäisi siltä että kyse ei ole yksinkertaisesti idän islamilaisen ja läntisen maailman keskinäisestä törmäyksestä. Totalitaristiset hallinnot ja piirit, olipa kyse sitten äärikristityistä, fundamentalisti-islamisteista, äärioikeistosta tai ääri-vasemmistosta, ovat aina pyrkineet vaijentamaan vastaan puhujain äänet. Poliitikot, journalistit ja kirjailijat ovat tunnetusti joutuneet tulilinjalle, mutta osansa ovat saaneet myös poliittiset pilapiirtäjät ja sarjakuvataiteilijat. Demo-

Varhaisen persialaisen käsikirjoituksen kuvitus esittää Mohammedin uudelleen pyhittämässä Kaaban Mustaa kiveä. Rashid Al Dinin teoksesta Jami' al-tavarikh (Yleinen historia), n. 1315.

kraattisissa länsimaissa totalitaristisen valtiohallinnon sijaan on sanavapauden rajoittajana usein toiminut ääri-liberaali kapitalismi. Iso paha raha ja markkinat. Länsimaissa on sentään jouduttu tyytymään pelkkään sensurointiin ja oikeudenkäynteihin. Muualla – erityisesti juuri kaikkein tiukimmissa muslimivaltioissa, eteläamerikkalaisissa diktatuureissa, neuvostovenäjällä – pilapiirtäjiä on pidetty, tuomittu vankiloihin, jopa ruoskittu ja tapettu. Pilapiirtäjä ei taida olla kuin entisaikain narri joka saa sanoa kuninkaastaan mitä vain – usein totuuden – joutumatta vastuuseen.

Ristinsä kullakin

Kaltion tapaus ei ole ainoa uskonasioihin tai politiikkaan kietoutunut pilakuvaselkkaus Suomessa, joka on johtanut päätoimittajan potkuihin. Vuonna 1970 Turun Ylioppilaslehden päätoimittaja Matti Vimpari erotettiin tehtävästään. Yhtenä tekijänä olivat päätoimittajan hyväksymänä tehdyt virrensäkeiden pilakuvamaiset kuvitukset. Vesa Suomalaisen Jeesus-piirroksat saivat etenkin

teologian opiskelijat talaltaan. Erottamisen taustalla oli myös ajankodalle ominainen jännittynyt poliittinen elämä ja yliopiston johdon arvostelu. Vimpari muun muassa nimitteli yliopiston rehtori Tauno Nurmela mustasotnialaiseksi, Venäjän tsaarin ajan äärikonservatiiviksi, jonka käsissä oli koko ylioppilaskunnan johto. Vimpari kuuli erottamisestaan radion uutisista ollessaan kesälomalla.

Hieman tuorempi on tapaus, jossa julkisen sanan neuvosto antoi vuonna 1979 langettavan päätöksen uskonnollisen tunnusmerkin käytöstä sarjakuvassa. Sisä-Suomen lehdessä julkaistussa Jope Pitkäsän Mauno Mansikka -stripissä esiintyi ortodoksisen kirkon risti ulko- huussin katolla. Neuvoston mielestä piirros loukkasi uskonnollisia tunteita. Aikaisempia vastaavanlaisia tapauksia joutuu hakemaan keisarillisen ajan Suomesta.

Vuonna 1899 lakkautettiin pilalehti Matti Meikäläinen ”ikuisiksi ajoiksi”, sen julkaistua Kaarlo Karin piirtämiä pilakuvia venäläisistä ortodoksinapista. Tapahtumaketjun taustalla olivat kuitenkin poliittiset tapahtumat, Kyyrölän koulun virkanimitykset joissa venäläiset ja suomalaiset olivat vastakkain. Venäläispapisto vastusti suomalaisia opettajia ja Kaarlo Karin piirroksessa näytettiin kuinka mustaan kauhtanaan pukeutunut pappi ajaa opettajan perheen ulos koulusta ruoskalla viuhdoen. Matti Meikäläisen lakkauttamisen perusteina käytettiin uskonnon ja papiston loukkaamista, vaikka pilalehti oli yksi monista avoimen suomalaismielisyistä lehdistä jotka saivat lakkautustuomion tsaarinajan Suomessa.

Tällä sarjalla Jope hermostutti uskovaisia.

Matti Meikäläisen piirtäjän Kaarlo Karin näkemys venäjän ortodoksi-papistosta.

Kenraalikuverööri Bobrikov vaati ”Matti Mäkäläisen julkaisemisen pikaista lakauttamista ainaksi siitä syystä, että sen numeroissa 18 ja 19 on kuvattu oikeuskoista papistoa älyttömänä”.

Papiston lisäksi keisarin ja hänen perheensä kuvaaminen pilakuvissa oli kielletty. Vaikka tsaarista henkilökohtaisesti ei pilakuvia yhtään suomalaislehdissä julkaistukaan, joutui pilalehti Kurikan taiteilija ja päätoimittaja Albin Karjalainen vuonna 1912 majesteettirikoksesta telkiennä. Keisarin pilkkaamisesta rapsahti puolen vuoden tuomio. Kesäkuussa 1910 julkaistussa piirroksessa kaksi resupekkaa keskustelee miten helppoa keisarina voisi olla. Nykymittapuulla kuvaa on vaikea pitää loukkaavana, mutta tsaarin toimia ei vain sovi arvostella. Oikeusprosessi venyi lähes kolmen vuoden pituiseksi, koska Painoasiain Ylihallitus ei uskonut piirtäjän toimivan myös lehden vastaavana päätoimittajana.

Tsaarin ajan Suomesta muistetaan myös Eric Vasströmin saama vankeustuomio. Ruotsinkielisen Fyren -lehden vuonna 1913 julkaisemassa neliosaisessa kuvassa esiteltiin eurooppalaisia ruhtinas-huoneita. Suomea koskevassa kuvassa näytettiin kookas suomalaismies tanssittamassa hienosti pukeutunutta naista, jolla on kruunumainen tukkalaitte. Sensuuriviranomaisen tulkinnan mukaan kuva esitti keisarinnaa, joka oli hiukan aiemmin osallistunut hoviseurueensa kanssa Paatiolla

maalaistansseihin. Fyrenin päätoimittaja Rafael Lindquist ja taiteilija Vasström passitettiin Hämeenlinnan vankilaan pitkäikäisen oikeudenkäynnin jälkeen.

Keppiä, keppiä, pää poikki

Yksinomaan 1900-luvun jälkipuoliskolla pila- ja sarjakuvapiirtäjiä on heitetty tyrmään - tai suorastaan tapettu - kymmenittäin. EU-jäsenyyttä hakevassa Turkissa ovat ihmisoikeudet olleet kauan hataralla pohjalla. Vuonna 1990 tuomittiin Ismail Pehlivan, Turkin suosituimman pilalehden Girgin toimittaja 16 kuukaudeksi vankeuteen tämän julkaisua pilakuvan jossa esiintyivät Turkin sil-

loiset presidentti Turgut Özal ja pääministeri Yildirim Akbulut.

Turkin opetusministeriön virkamiehenä päätoimisesti työskentelevä freelance pilapiirtäjä Ahmet Erkanli puolestaan pidätettiin vuonna 1996 Tavir -lehdessä julkaistun pilapiirroksensa johdosta. Turkin oikeuslaitosta kritisoiva juttu oli liikaa ja Erkanli tuomittiin kolmeksi-kymmeneksi vuodeksi vankilaan. Turkin pilapiirtäjien yhdistyksen ja useiden kansainvälisten organisaatioiden painostuksesta Turkin presidentin Suleyman Demirelin oli kuitenkin armahdettava Erkanli neljän ja puolen kuukauden kulluttua. Erkanli on voittanut useita kansainvälisiä palkintoja.

Nyt nykyään kymmenen vuoden kulluttua ovat olot hieman parantuneet Turkissakin. Helmikuussa 2006 Turkin nykyinen pääministeri Recep Tayyip Erdogan hävisi Penguen pilalehteä vastaan nostamansa oikeusjutun. Vielä viime vuonna hän oli saanut korvauksia 3200 euron verran Cumhuriyet-sanomalehden pilapiirroksista. Piirtäjä Musa Kart oli esittänyt pääministerin lankavyyhteen sotkeutuneena kissana, kommentoiden näin politiikan sekavia lausuntoja.

Jos valtio ei heitä vankilaan, ääriaineokset tappavat. Heinäkuun toisena vuonna 1993 turkkilaisessa Sivasin kaupungissa järjestettiin 400 vuotta aiemmin hirtetyn runoilija Pir Sultan Abdalin muiston kun-

niaksi taide- ja kulttuurifestivaalit. Vuosittainen tapahtuma oli tuonut kaupunkiin paljon taiteilijoita, joiden joukossa oli myös pilapiirtäjä Asaf Koçak. Tuhannet islamilaista valtiota havittelevat muslimifundamentalistit olivat ärtyneitä edistyksellisten taiteilijoiden mukanaolosta ja saartoivat tapahtumapaikkana olleen hotellin. Mellakoivat äärimuslimit ryntäsivät sisään hotelliin, murskasivat Pir Sultan Abdalin ja modernin turkin perustajan Kemal Atatürkin patsaat sekä sytyttivät lopuksi hotellin tuleen. Piirroksissaan lukutaidottomuutta, fundamentalismia, kidutusta ja epäoikeudenmukaisuutta vastustanut Asaf Koçak oli yksi kolmestakymmenestäkuudesta tulipa-

Jätkä n:o 1: Kyllä keisarina sentään kelpaisi olla. Ei muuta kuin syö ja makaa.
Jätkä n:o 2: Eihän hitossa. Hänen täytyy huolehtia, että on aina riittävästi köyhtiä hirttämisiä varten.

Albin Karjalaisen majesteettirikos.

Tämäkö imaami Khomeini?

lossa surmansa saaneista. Iranissa Manouchehr Karimzadehin vei kaltereiden taa viaton jalkapalloaiheinen pilakuva. Iranin Islamilainen vallankumoustuomioistuon antoi Karimzadehille kymmenen vuoden mittaisen tuomion 15.10.1993. Syyinä oli kuva joka ilmestyi Farad -nimisessä lehdes- sä iranilaisen jalkapallon huonoa tilaa käsittelevän jutun yhteydessä. Se esitti palloa potkivaa miestä, jonka toinen jalka joko puuttui tai oli taakse taipuneena, niin ettei se näkynyt. Hahmo näytti pukeutuneen myös turbaaniin ja uskonnolliset auktoriteetit päättelivät sen esittävän imaami Ajatollah Khomeinia. Kaikki Faradin numerot takavarikoitiin maan kaikista myyntipisteistä ja päätoimittaja Naser Arabha sai kuuden kuukauden vankilatuomion. Karimzadehille annettiin viisikymmentä ruoskaniskua, 500 000 rialin sakot ja vuosi vankeutta, joka vielä koveni jo mainittuun kymmeneen vuoteen.

Tapaus esiteltiin lännessä poliittisia pilapiirroksia käsittelevässä WittyWorld -lehdessä, jonka päätoimittaja Joe Szabo vei asian UNESCO:n ihmisoikeuksia tarkkailevan organisaation tietoon.

Kansainvälisen huomion ansiosta Karimzadeh vapautettiin salaa vuoden

1994 lopulla. Matalaa profilia pitävä taiteilija työskentelee yhä Iranissa Hassam Karimzadehin nimellä.

Propagandaa ja pilkkaa

Amerikkalainen Pulitzer –palkittu kolumnisti Art Buchwald on sanonut että diktaattorit niin oikealla kuin vasemalla pelkäävät pilapiirtäjiä atomipommiakin enemmän. Pilapiirtäjien voimasta huolimatta heidän henkensä on silti ollut löyhässä. Stalin pakotti työleireille kuljettamisen uhalla pilapiirtäjänsä propagandahommiin. Antifasistisia pilakuvia piirtävät taiteilijat kuten Boris Efimov miellyttivät häntä, mutta Stalinista itsestään ei saanut laskea tietenkään minkäänlaista leikkiä. Efimov pysyi Stalinin suosikkina ja säilytti henkensä Stalinia myötäilemällä, mutta taiteilijan veljen diktaattori ammutti puhdistuksissaan. Stalinin tiedetään peukaloineen Efimovin kuvien tekstejä, jos ne eivät häntä miellyttäneet.

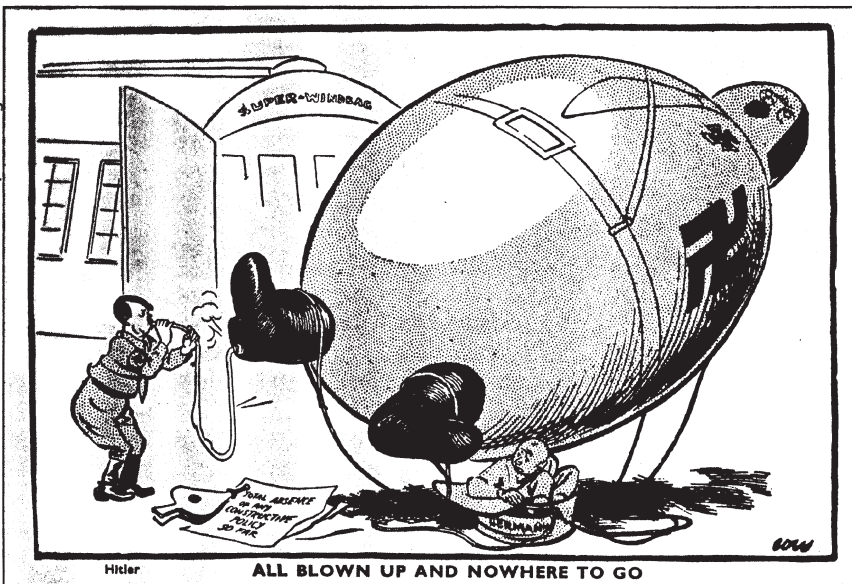
Stalin jatkoi tavallaan vain tsarinkaisia perinteitä. Samoja ikaikaisia venäläisiä traditioita jatkoi Valko-Venäjän presidentti Aljaksandr Lukashenka hyväksyttään lain jonka mukaan Valko-Venäjän valtion pilkkaaminen ulkomailla voi johtaa kolmen vuoden vankeustuomioon. Laki koskee kaikkia toimittajia myös ulkomailla ja epäilemättä pilapiirtäjiäkin. Presidentin loukkaamisesta on jo vuosien ajan voinut Valko-Venäjällä saada viidenkin vuoden tuomion. Useat sanomalehdet Valko-Venäjän naapurivaltioissa julkaisivat sananvapauden rajoittamisesta huolestuneina pilakuvia Lukashenkasta. Aljaksandr Lukashenkan reaktioista ei ole vielä tietoa.

Tätä ei Turkin oikeuslaitos sulattanut. Teksti tuomarin yläpuolella olevassa kyltissä: "Antakaa meille rahanne niin voitatte jutun".

Adolf Hitlerin kerrotaan keränneen huomattavankin kokoelman itseään koskevia pilakuvia, mutta se ei estänyt häntä julistamasta varsinkin ulkomaalaisia pilapiirtäjiä rappiotaiteen edustajiksi ja valtion ykkösvihollisiksi. Valloitetussa Puolassa Hitler teloitutti joukon pilapiirtäjiä 27.3.1944 natsien vastaisista piirroksista. Kuitenkin saksalaiset pilalehdet kuten Der Stürmer julkaisivat sivuillaan antisemiittisiä ja amerikkalaisia kapitalisteja pilkkaavia kuvia.

Sir David Low (1891-1963) on varmaankin Gilesin ohella tunnetuin englantilainen pilapiirtäjä. Parhaiten hänet muistetaan lukuisista Hitleriä ja Mussolinia irvailevista piirroksista joita nähtiin päivittäin Evening Standardin sivuilla. Low taisteli melkein henkilökohtaisesti sotaa Hitleriä vastaan jo 1930-luvun alkupuolelta alkaneissa piirroksissaan. Pari vuotta ennen sodan puhkeamista, 1937 Britannian ulkoministeri Lord Halifax tapasi piirtäjän henkilökohtaisesti ja pyysi tätä vaimentamaan Hitleriin kohdistettua kritiikkiään. Halifaxin mukaan Führerin irvaaminen loukkasi saksalaisia ja häittäsi Englannin ja Saksan suhteita. Kuulostaako tutulta? Myös pääministeri Neville Chamberlain antoi kriittistä palautetta. Sanomalehti-iltoin vuotuisilla päivällisillä maaliskuussa 1938 pitämässään puheessa hän huomautti: "Saksalaiset Natsit ovat olleet erityisen närkästyneitä brittiläisen lehdistön esittämästä kritiikistä, etenkin pilakuvista. Lown kitkerät piirrokset Evening Standardissa ovat olleet jatkuvan valituksen aiheina." Joitakin Lown piirroksia jätettiin julkaisematta liian uskaliaina. Sodan jälkeen havaittiin David Lown nimen olleen Gestapon tappolistalla.

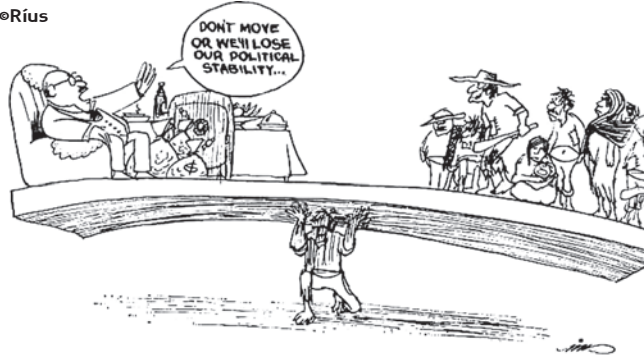

Yksi monista Sir David Low'n Hitler-pilakuvista.

Myöhemmin aikoina pahamaineisia diktatureja syntyi Etelä-Amerikkaan. Argentiinalainen sarjakuvakäsikirjoittaja ja -kustantaja Hector Oesterheld joutui vaikeuksiin maaliskuussa 1976, kun sotilasjunta otti maassa vallan. Pitkän linjan sarjakuvamies oli tehnyt yhteistyötä mm. Hugo Prattin kanssa 1940-luvulla. Etenkin 1950-luvulta lähtien Oesterheldin työt saivat poliittisia sävyjä. Prattin kanssa hän oli jo tehnyt sodan mielettömyyttä kuvaavia sotakirjeenvaihtaja Ernie Pikesta kertovia sarjakuvia. Vuonna 1968 hän teki yhdessä Enrique ja Alberto Breccian kanssa korkeatasoisen elämäkertasarjakuvan Che Guevarasta. Oesterheld vastusti aktiivisesti oikeistolaista hallitusta ja hänen työnsä oli avoimen poliittista. Hallituksen salainen poliisi pidatti ja myöhemmin teloitti hänen tyttärensä. Oesterheld itse ”katosi” 27.4.1977 jäljettömiin ja todennäköisesti teloitettiin joskus joulun 1977 jälkeen. Sotilasjuntan valta-aikana 1976-83 katosi useimpien arvioiden mukaan n. 10 000 ihmistä. Oesterheldin elämästä ja kohtalosta valmistui 1998 argentiinalaisten Victor Bailon ja Daniel Stefanellon ohjaama dokumentti. Oesterheldin Che –teosta ei pidä sekoittaa Jalavan julkaisemaan Sergio Sinayn ja Miguel Angel Scennan kirjaan Che vasta-alkaville ja edistville.

Vasemmistolainen meksikolaispiirtäjä Ríus (Eduardo Del Río) tunnetaan Suomessa parhaiten marxismin alkeita esittelevästä sarjakuvakirjastaan Marx aloittelijoille (Tammi, 1980). Suomentamattomissa satiirisissa sarjakuvissaan hän on käsitellyt mm. USA:n taloudellista valtaa Etelä-Amerikassa,

©Ríus

Ríus ja poliittinen tasapaino.

rasismia, Meksikon poliittisia oloja ja maailmanlaajuisista saasteongelmista. 1960-luvun lopulla Ríus pilkkasi hallitsevaa IRP-puoluetta ja silloista presidenttiä Gustavo Díaz Ordazia pilakuviissaan siinä määrin, että armeija pidatti hänet vuonna 1969 ja järjesti piirtäjän valeloitusryhmän eteen. Tarkoituksena oli painostaa Ríus lopettamaan hallitusta satirisoivien sarjakuvien piirtäminen. Se ei kuitenkaan onnistunut.

Ajat muuttuvat ja poliitikot vaihtuvat, mutta pilapiirtäjät pysyvät. Vuonna 1994 Castron Kuubaan pettynyt marxilainen Ríus piirsi kriittisen sarjakuvakirjan Lástima de Cuba (Sääli Kuubaa). Sen vuoksi aiemmin niin suosittu piirtäjä joutui epäsuosioon nyt sosialistivaltiossa ja kaikki hänen kirjansa poistettiin havalaisista kirjakaupoista.

Lähteinä:

Nettisivustoja:

- <http://www.wittyworld.com> International Cartoon Center
- <http://www.politicalcartoon.co.uk> Timothy S. Benson: Low and the Dictators - The Political Cartoon Society
- <http://www.irancartoon.com/indexIR.htm> Iran Cartoon - Information Center of Iranian Cartoonists on the Web
- http://www.cartoon-crn.com/crn_turkey.htm Cartoonists Rights Network - Turkki
- <http://tyl.utu.fi/arkisto/2005/18/juttus.htm> Päätoimittaja Matti Vimparin erottamisesta - Turun Ylioppilaslehti 18/2005
- Muhammed cartoonist speaks out. The Herald 18.2.2006 (välityshenkilön avulla saatu kirjehaastattelu)
- <http://www.journalistilehti.fi/arkisto/32006/lyhy/Kotimaa276740.htm> - Rasismin pelko itää

- www.libraryjournal.com, Ernesto Priego: The History of Mankind for Beginners – Ríusin haastattelu

Painetut lähteet:

- Suomalaiset poliittiset pilakuvat tsaarin ajan sensuurin kohteina, Juhani Mylläri - Taidehistoriallisia tutkimuksia 1, Taidehistorian seura, Helsinki 1974.
- Pilcher, Tim - Brooks, Brad (toim): The Essential Guide to World Comics, Collins & Brown, London 2005

Tärkeitä osoitteita netissä:

- Cartoonists Rights Network: <http://www.cagle.com/crn/>
- IFEX, International Freedom of Expression eXchange: <http://www.ifex.org/en>

Oesterheldin kirjoittama Che-elämäkertateos oli vähällä kadota kokonaan.